

18800

Und le Such.

891.99

nc-96

1909

ՈՒՐՈՒՐ

ՍՈՎ ԵՒ ՄԱՀ

ՍՈՎԱԼԼՈՒԿ...

ԹԱԼԱՆԸ

ԶՄԵՌ ԵՒ ԳՈՒԹ

ՎՇՏԱՀԱՐ ԿՌՈՒՆԿՆԵՐԸ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

Վ. Լ. Պ. ԶԱՐԻԱՐԵԱՆ ԵՂՐԱՐԻՔ

Ե. ՊՈՒԼԻՍ

ԵՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

Հարմարեցրել է Պապուկյան իսկ

1909

891.99

ՊԻ-96

894.99

ՈՒ-98

պ.

ՈՒՐՈՒՐ

ՍՈՎ ԵՒ ՄԱՀ

3147

ՍՈՎԱԼԼՈՒԿ...

Թ Ա Լ Ա Ն Ը

ԶՄԵՌ ԵՒ ԳՈՒԹ

ՎՇՏԱՀԱՐ ԿՈՌԻՆԿՆԵՐԸ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

Վ. Ե. Պ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՂԵՐԹ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1909

2003

ՍՈՎԵՒՄԱՆ

ՍՈՎԱԼԼՈՒԿ...

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

№ 4

Կեանքը կամքի անկախ դժնդակ պարագաներ ունի որոնք անխուսափելի են: Մարդ ականալ կը ստիպուի համակերպիլ հակասագրին երբ չէ կարող փոխել զայն: Նրիսասարդը կը հիւանդանայ ֆալֆեն հեռու, գիւղին մէջ, բժիշկ չըկայ զայն բուժելու, երկար ասէն կը ճառապի բշուռականը ու կը մեռնի...

Սովալլուկը սակայն մինչեւ իր վերջին շունչը նպաստ կը յուսայ, ու երբ չստանար՝ իրաւունք ունի դատապարտելու եւ մեղադրելու ընկերութիւնը որ ապերախ կը գտնուի իրեն հանդէպ: Նրբ առողջ էր ան, ընկերութիւնը գիտէր օգտուիլ անոր հակաի ֆրէնքմենտէն, բայց երբ ընկերութիւնը կը բերանայ իր նուիրական պարսֆը կատարելու, մինչ նա այժմ կաշկանդուած է անօրութեան շղթաներով, ինչո՞վ կրնայ արդարանալ ընկերութիւնը:

Մեռնի՛լ հացի կարօտը փաշտելով... մեծ ամօք մարդկութեան...

Սովալլուկը ընկերութեան հակաի մուրն է...

ՋՄԵՌ ԵՒ ԳՈՒԹ

Օրերն աւանդ կը տփգունին ,
Ցուրտ քամի մը հիւսիսային իր հրպուստով սայրասուր
Կը դղրդէ պատուհաններն խրճիթին .
Դուրսը , մօտիկ պարտէզին մէջ
Վարդենիներն վըափառ ու մերկ
Ու ճիւղերը դեղձիներուն նիհար ու լերկ
Սառնամանիք են կապեր :
Վայրագ հովեր Դեկտեմբերի
Տերեւազուրկ ծառոց մէջէն սուրալով
Աղիոդորմ ու լալագին կուգան կ'անցնին ողբակոծ :

Հովերն աւանդ սուգը կուլան
Հայ խրճիթին անպատասպար
Ուր մայրիկը շուրջն հաւաքած իր ձաղուկներն անպաշտպան
Աղի արցունք կուլ կուտայ ,
Հացի քաղցը անմեղներուն աղիքները կը պրկէ
Ու ցուրտ քամին անոնց մերկիկ մարմինները կը գրկէ
Ու արիւնը թշուառներու երակներուն մէջ սառած
Մահ կը սղառնայ խեղճերուն :
Հէգ մայրիկը սրտի ցաւով
Սեւ վըտանգը կը դիտէ
Ու զաւակներն ազատելու զինք անկարող ըզգալով
Գետին կ'իջնայ , կը հեծէ ,
Ու իր կուրծքը կը ծեծէ :

Սովը աւանդ ցիր ցան ըրաւ տընակը
Օճախին մէջ ուր դօղաճներ կաղնիի
Կը վառէին երբեմն զըւարթ բրոնկելէն, ճարճատելէն
Ջերմութիւն, կեանք ափուելէն
Ամէն անկիւնը տընակին,
Եւ որու շուրջ մանկլաւիկներ ընկողմանած մեղկօրէն
Այտերն կարմրած խնձորի պէս
Հէքեաթներուն կ'ուսկնդրէին մամիկին,
Մուր ու մոխիր միայն մընաց,
Սովը աւանդ ցիրցան ըրաւ, աւրեց քանդեց տընակը:
Հէգ մամիկը — դժբախտ պառաւ
Սովին առջի աւարն եղաւ.
Շատ տարիներ առաջ արդէն
Խեղճ հայրիկը — տան նեցուկ
Դեռ տարաժամ սպաննուած էր
Սարըղի գայլ քուրտերէն:
Ու հէգ այրին իր որբերով
Երկար օրեր աղի արցունք կուլ տալով
Համակերպած էր սեւ բախտին անխընայ:

Ձիւնը աւանդ անձրեւախառն
Տեղատարախ կը տեղայ.
Պաղլիկներու, սառոյցներու բացած երկար ձեղքերէն
Սուզած ջուրերն կը կաթկըթին չիթ առ չիթ,
Ու թիղերով ձիւն է նստած տանիքին վրայ տընակին,
Բայց կտրիճներն հեռացած են քաղաքէն
Գէթ իրենք ալ չի մեռնելու անօթի,
Ձրկան անոնք որ շոճի լայն ու երկար թիերով
Ձիւնը հերթեն այրի կընոջ անպատասպար տանիքին:
Ու խեղճ այրին ամէն օր

Սեւ սուգի մէջ ծնրադիր
Սիրածներուն անուք, անտէր
Հացի քաղցէն, ձմրան ցուրտէն հոն մարիլը կը դիտէ
Ու զաւակներն ազատելու զինք անկարող ըզգալով
Իր մազերը կը փետէ:

Ձմեռն աւանդ պատուհաս մ'է թշուառին,
Խնչ ընէ հէգ այրի կինը երբ ան չունի հաց, կըրակ.
Ձիւնին ձմրան ան չէ կարող երթալ բլուրն ու լեռներ,
Փայտ բերելու, հաց ձարելու որբիկներուն իր մարած:
Ձմեռ աւանդ պատուհաս մ'է ո՛վ Աստուած
Անտուն որբեր հէգ սրտախանձ
Ու զարկաներ արտահալած
Ուրտեղ գտնեն պատասպարան մ'ապահով:
Ձմեռն աւանդ թշուառութիւնն է անդուլթ
Ծընողք իրենց զաւակները կը ծախեն.
Տըղաք, հարսեր հացի քաղցէն պարտասած՝
Մէկիկ մէկիկ կ'իյնան մեռած
Ռ՛վ Աստուած:

Մահը աւանդ օր մ'ալ թշուառ կընոջ տունը կ'այցելէ
Առջինեկը նախ զո՞հ կ'երթայ
Ապա կրտսերն Արմենակ
Երրորդ օրն ալ թշուառ Կարօն,
Ու հէգ կընոջ յոյսի աստղերն տարաբախտ
Աչքին առջև կ'իյնան մարած մի առ մի:

Եկէ՛ք սըղաք մեծ վիշտը լանք խեղճ այրիին սըղաւոր
Պատանք բերէք հայ որբիկին ցուրտ մարմինը փաթթեցէք
Հազուսա բերէք թշուառ մօրկան մերկութիւնը ծածկեցէք:

Մատղաշ հարսեր , թարմ աղջիկներ
Պեճեկներով գլխի տեղ
Թարմ հաց բերէք , ապուր բերէք
Մեծ հաշուկին կեանք տուէք .
Հէգ կընիկը երեք կտրիճն հող դըրած ,
Սըրտին ցաւէն , աչերն աղբիւր են դարձած ,
Հոգւոյն վշտէն յիմարի պէս խեղացեղ
Իր լաթերը կը պատուէ :

Դիերն աւա՛ղ դեռ կը սպասեն ,
Քահանաներն մեռելաթաղ
Կորսնցուցած հանգիստ , խաղաղ
Օրեր ողջոյն սովամահներ կը թաղեն :
Այրի կ'ինը ծունկերուն տակ մեռելները կը դիտէ
Իր մայրենի բուռն գորովով սառ դիերուն կը փարի
Ու ինքն ալ հոն կը մարի :

Թ Ա Լ Ա Ն Ը

Սա կարկառուտ բլրին վըրայ
Ուր բազէներն անդղները պար կը բռնեն խօլաբար
Ըստորոտը սա սեպածեւ ու բարձրաբերձ ժայռերուն
Որոնց ծերպերն արագիլներ բոյն են դրած ,
Ուր եղնիկներ հալածական
Ոստոսուէն ցատկըտուէն
Ման կու գան
Դեռ տամնեակ մը տարի առաջ
Գիւղակ մը կար չէն ու զըւարթ
Բնակիչներն հանգիստ խաղաղ
Տարուէ տարի կը կթէին այգիներ
Առատ հունձքեր կը քաղէին ,
Ամէն ճամբորդ , ամէն հիւր
Ասպրնջական մ'ունէր հոն ,
Ու զարիւզն ալ աստանդական՝ հոն առատ հաց կը գտնէր :
Գիւղին մէջտեղ փոքրիկ չէնք մ'ալ
Ատուծոյ էր յատկացուած .
Ձանդակատուն մը խաչածայր
Ու գմբէթ մը բարձր ու կլոր
Կ'որոշէին զայն հեռուէն :
Հոն բարեպաշտ գիւղացիներ
Համախմբուած ամէն օր
Կ'աղօթէին ջերմնուանդ :

Գիւղը սակայն այսօր չի կայ
Թըշնամիին սուրն ու հուրը անոր հիմերն քանդեցին

Ու վկայներն արխուր այդ սեւ օրերուն
Հոն կը ցըցուին դեռ — պատերը կիսաւեր :
Այն օրերը , ա՛խ սեւ օրեր ,
Երկինք կըրակ ու բոց տեղաց
Այերք ամպով ծածկուեցան
Որ սովելոց ու խողխողուած թըշուառներու
Աղաղակներն սրտաքանդ
Զի բարձրանան ականջին
Ողորմութեան Աստուծոյն :
Այն օրերը , ջարդի՛ օրեր
Խողխողուածներն գտնուեցան սովեալներէն երջանիկ
Զի պակսութիւնն ազարակի բերքերուն
Պրկեց մաշեց անոնց աղիքն
Ու մեռան :
Այն օրերը մահաապրտու
Գիւղացիներն ախոռները քաշուեցան
Աղիողորմ արցունքներով զթոտ մայրեր
Սովածարակ կաթընկերներ թաղեցին :
Զը կար մէկը որ հաց բերեր
Զը կար մէկը որ չէր քէզին զուլումներուն սանձ դընէր .
Դուրսէն սուրը , ներսէն սովը ամենուն մահ կը սպառնար .
Ու զրկանքի ու լլկանքի ողբ ու կոծերն աղեկտուր
Դառնացուցին հողիները հէգ գիւղացւոց տարաբախտ .
Ու վերջ չունէր անոնց վիշտը
Այսպէս օրեր շարունակ
Կորուստ տըւին թշուառները , շատեր ինկան նահատակ :

Օր մ'ալ տեսնես սպուերու բարձունքէն
Որոտընդոտ վար թափուեցան խումբ մը Հայի կտրիճներ
Մըրիկի ու փոթորիկի պէս անեղագոչ թնդիւնով

Կտրիճները կարկուտի պէս գիւղին վըրայ տեղացին ,
Ահ ու սարսափ տիրեց չորս դէն .
Պահւըտածներն թաքստոցներէն դուրս եկան ,
Փախըստականք անտառներէն տուն եկան ,
Կտրիճները սուսերամերկ գիւղին վըրայ խոյսացան
Անոնց շունչը կըրակի պէս կերաւ , լափեց ամէն բան ,
Ոչնչացան թշնամիներն , փախուստ տըւին ահաբեկ
Պարտուած էին անոնք այժմ , վըրէժն արդար լուծուեցաւ ,
Ու սովեալներն իրենց սուգը մոռնալով
Խընջոյք ըրին առատօրէն հաց ու գինի գանելով :
Մատղաշ հարսեր , թարմ աղջիկներ պար բռնած
Ցատկեցին ու կայտուեցին ,
Ու դիւցազնի քաղցրիկ երգեր երգելով
Հայ ֆէղային օրհնեցին :

«Երկար ապրի , ապրի երկար Հայ ֆէղան
«Որ պաշտպանեց փառքն ու պատիւն Հայի տան
«Եկէք հարսեր ամէնքս մէկ պար բռնենք
«Ծարժին երկար Հայ ֆէղային սուրն ու զէնք» :

«Հայ ֆէղային նըժոյգ նստած միաւոր
«Առիւծի պէս կը թափառի լեռ ու ձոր
«Քուրան ու չէր քէզ երբոր տեսնեն ֆէղային
«Ահ ու գողով քարայրները կը քաշուին» :

Օր մը սակայն կտրիճները ելան գացին գիւղակէն
Բաժանումի տրտում տըլսուր երգերովը սրտայոյզ ,
Ելան գացին ֆէղաներն :
Ու քիչ օրէն արիւնհարու գազաններ
Կատաղութեամբ թաքստոցներէն դուրս եկան

Արհաւիրքը կրկին պատեց
Հայ գեղջկուհւոյն սրտիկը,
Սեւ օրերը կրկին եկան, դառն մահագոյժ տըխրութեամբ,
Սարսափահար ամէն մարդ օր ըստ օրէ կ'ըստատէր
Աղիտարեր ու գութկան
Շեփորներու շրթնաւորին,
Որոնք սակայն չուշացան:

Վատ թշնամին կատաղած անտառներէն գութս խուժեց
Երիտասարդ թէ տըղայ
Անոր սուրին զո՞հ գացին
Ջարդըւեցան անխնայ:
Իրիկուան դէմ տըրուեցան յարձակումներ թալանի
Կոյս աղջիկներ ու տըղաք
Վըտարանդուած տարուեցան
Առեւանգուած թարմ հարսեր
Անտառները քշուեցան:
Կէս գիշերին տուները ամբողջ հուրի տրուեցան
Կըրակն լախեց ու լիղեց ոչնչացուց ամէն բան.
Ախ ու վախի կոծերը երկինքները պատուեցին
Փախըստական սյրիներ ու վիրաւոր ծերունիք
Մզցաւանջով սրտաքանդ կըստատէին անձկագին
Արշալոյսին որ չէր գար:

Առտուն միա՛յն մոխրապատ աւերակներ սըղացին
Եղեռնական նախճիրը ա՛յն սեւ, տըխուր գիշերին....:

ՎՇՏԱՀԱՐ ԿՈՒՆԿՆԵՐԸ

Հոյլ հոյլ կ'անցնին կըռուակներ
Սեպ սարերու բարձունքէն
Լեռներ գիւղեր թեւածելով
Կ'անցնին կ'երթան կըռուակները վշտահար:
Բայց երբեմնի խանդն ու եռանդ չունին անոնց թըռիչներ
Վիղերն ծըռած տարազրի պէս դանդաղ թափովն թեւերու
Ձի նայելով Լտեւին
Աւարներու աւերներու վիշտերովը բեռցըւած
Տիրահոչակ վուվուներով հեռու երկիր կը փախչին:

Գացէ՛ք, գացէ՛ք հէգ կըռուակներ
Վիշտի այս սեւ հովիտներէն,
Ողբ ու կոծի այս ձորերէն,
Թըռէ՛ք, գացէ՛ք հեռուներն.
Ձենք ուզեր որ մեր ցաւերուն դուք ալ ըլլաք մասնակից,
Ձենք ուզեր որ անմեղներու չարչարանքներն տխրաւիթ
Լիկուածներու, զրկուածներու ահ ու վահերն սրտաքանդ
Ձեզ ալ առթեն ցաւ ու վիշտ.
Հոս լալիք կայ ու տատապանք,
Սով և մահ կայ հոս ու զրկանք
Թշուառութիւն կայ հոս անանց:
Թըռէ՛ք, թըռէ՛ք մեզմէ հեռու
Սարերէն վեր ամպերէն վեր
Որ տեսնելով եղեռները անգթութեան և սովին
Ալ չարխնին ձեր սրտերը կարեւէր:
Մեր հորիզոնն տըխուր բանտ մ'է, զընտան մը գէշ ու մըթար
Ուր վատութեան և կեղծիքի զեղծումները անհամար

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԱՆՏԻՊ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԺԻՐԱՅԻ (ԻՐ ԿԵՆՏԱՎՐՈՒԹԻՒՆԸ)

ՄԺՈՒ ՕՐԷՆ ԱԽԱԻ ԿՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

ԵՆՈՎՔԻ ՄԵՂՔԸ (ՅԵՂԱՓԻՍԱԿԱՆ ՆՈՐԱՎԷՍ)

18800

ԱԶԱՏ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Զարգարեան Գրատունը այս շարքով պիտի հրատարակէ ինն ու նոր ամէն տեսակ ազգային ու հայրենասիրական գործեր: Արդէն հրատարակուած են.

1. Սեւ Հոլեր կամ Յեփն Գիշեր Աւարտեան, Թատրերգ. Պետրոս Դուրեանի 2
2. Աւերակ (Բանի յիշատակներ), Վահան Թովմազեցի 1
3. Ընդարձակ Հայկական երգարան, Ա. Հատար 3.50
4. Վանգոյժ Խրիմեան Հայրիկի 1.50
5. Երգեր եւ Տաղեր. Պ. Դուրեան (պատկերով) 1
6. Հայգոյժ Խրիմեան Հայրիկի 2
7. Ընդարձակ Հայկական երգարան, Բ. Հատար 3.50
8. Աւերուած Անի Մայրաքաղաքին, թարգմ. Պ. Դուրեանի 2
9. Յալին Տունը, (Բանտի յիշատակներ), Լ. Շաթրեան 4
10. Եղիա Տեմիրճիպաշեան. Լ. Էսէճանեան (պատկերով) 1.50
11. Երեսասարդը, Տ. Լուի Պէնքո թրգմ. Ռօզմէրի 1.50
12. Ժամանակ եւ Խորհուրդ իւր, Խրիմեան Հայրիկ, հասցիքը ի նպաստ վանայ վարդապետ վանքին 1.50
14. Սով եւ Ման, Ռաբուր 1

ՄԱՍՄԱՆԻԺ ՏԱԼ

12. Չափազրուած Հայկական երգարան. — Խրատու առած մեր երգարանի գտած ջերմ քնդունելութենէն քացած ենք բաժանորդագրութիւն Չափազրուած Հայկական երգարանի որ իր մէջ պիտի պարտաւակէ 250 հատի հատի ինն ու նոր երգեր, ամբողջն որ երգարանին նոթաներով եզոմանկա տրուած, նաև բաժանեկարներ ու կենտոյցութիւններ: Ամբողջ հատարը պիտի քաղկանայ 20 տեսարակներէ պայմանին 320 էջերէ, եւ իր բաժանելիք տեսար պիտի ծախուի ձեռքէ 40 փաթուցի, բաժանորդագրութիւն ամբողջ գործին 20 դրուշ, տպագրութիւնը տարածելէ յետոյ պիտի վաճառուի 30 դրուշի:

Դիմելի Զարգարեան Գրատուն. Կ. Պոլիս,

Չափաւճարար. թիւ 24-26

20 13

